

Бастауыш сынып оқушыларының медиасауаттылығын зерттеу: ақпаратты қабылдау, цифрлық қауіпсіздік және медиамен жұмыс

А.Ф. Аралбаева¹, А.Д. Кариев^{1*}, Г.Л. Абдрасилова²

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

²М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті, Тараз қ., Қазақстан Республикасы

*adlet.kariyev@gmail.com

Аңдатпа. Мақалада жалпы білім беретін мектептің 3 сынып оқушыларының медиасауаттылық деңгейін эмпирикалық зерттеу нәтижелері берілген. Зерттеудің мақсаты бастауыш сынып оқушыларында медиасауаттылықтың қалыптасу деңгейін диагностикалау және оның негізгі компоненттері арасындағы байланысты анықтау. Зерттеуге 8-9 жас аралығындағы 115 оқушы қатысты. Диагностика үшін үш компонент бойынша топтастырылған 15 мәлімдемеден тұратын авторлық сауалнама қолданылды. Диагностикалық құралдың сенімділігі Кронбах коэффициентімен расталады ($\alpha = 0.805$). Статистикалық өңдеуге сипаттамалық көрсеткіштер, Студенттің t критерийі және Пирсонның корреляциялық талдауы кірді. Нәтижелер көрсеткендей, оқушылардың көпшілігі медиасауаттылықтың жоғары деңгейіне ие (89 %), әсіресе цифрлық қауіпсіздік және медиа компоненттері бойынша басымдық көрсетті. Сонымен бірге ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдау деңгейі салыстырмалы түрде төмен екендігі анықталды. Барлық компоненттер арасындағы оң корреляциялар анықталды, бұл олардың өзара байланысын растайды. Нәтижелер медиасауаттылықты ерте диагностикалаудың маңыздылығын және бастауыш сынып оқушыларында сыни ойлауды қалыптастыруды педагогикалық қолдау қажеттілігін көрсетеді.

Кілтті сөздер: медиасауаттылық, ақпаратты сыни қабылдау, цифрлық қауіпсіздік, бастауыш сынып, медиа мазмұн, диагностика.

Қалай дәйексөз алуға болады / Как цитировать / How to cite:

Аралбаева, А.Ф., Кариев, А.Д., Абдрасилова, Г.Л. Бастауыш сынып оқушыларының медиасауаттылығын зерттеу: ақпаратты қабылдау, цифрлық қауіпсіздік және медиамен жұмыс [Мәтін] // «Білім-Образование» ғылыми-педагогикалық журналы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2025. – №2. – Б. 49–57.

Кіріспе

Жаһандық цифрландыру жағдайында медиа сауаттылық табысты әлеуметтену және жеке тұлғаның ақпараттық ортамен қауіпсіз өзара әрекеттесуі үшін қажетті құзыретке айналады. Бастауыш білім берудің жалпыға міндетті білім беру стандартында «Білім берудің мазмұны бастауыш білім беру бағдарламасын аяқтаған білім алушының бойында

тұлғаның өзін-өзі жетілдіру, тілдік және коммуникативтік, мәдени-әлеуметтік, еңбек, оқу-танымдық, зерттеушілік, ақпараттық-технологиялық түйінді құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағдарланады», – делінген [1]. Ал, осы ақпараттық-технологиялық түйінді құзыретке медиасауаттылықты жатқызуға болады. Бастауыш сынып оқушыларында медиасауаттылықты қалыптастыру әсіресе өзекті болып табылады, өйткені

дәл осы жаста сыни ойлау, цифрлық қауіпсіздік дағдылары және медиа ресурстарды тиімді пайдалану негіздері қаланады [2, 3].

Заманауи зерттеулер медиасауаттылыққа тек техникалық цифрлық дағдылар ғана емес, сонымен қатар ақпаратты сыни тұрғыдан талдау, цифрлық ортаның тәуекелдерін білу, сондай-ақ медиа мазмұнды құру мүмкіндігі де кіретінін атап көрсетеді. Jahiri M., Qerimi G., Gërguri D. зерттеулерінде бастауыш сынып оқушылары арасында смартфондарды пайдаланудың жоғары деңгейіне қарамастан, цифрлық қауіпсіздік және сыни медиа талдау мәселелері мектеп бағдарламаларында іс жүзінде көрінбейтінін, бұл балаларды цифрлық ортада сауатының жеткіліксіз болып қалдыратынын атап өтті [4]. Ал, De Schrijver J., Cornelissen E. сыни тұрғыдан ойлау медиасауаттылықтың негізгі компоненті ретінде қарастырып, философиялық диалог әдісі 10-12 жас аралығындағы балаларда ақпарат пен медиаға қатысты рефлексияның дамуына ықпал ететіндігін көрсетті [5]. Өз кезегінде, Naryanto H. және авторлар цифрлық сауаттылық деңгейі мен бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауы арасындағы оң корреляцияны анықтады, бұл процесте ата-аналардың маңызды рөлін атап өтті [6].

Цифрлық қауіпсіздік мәселелері медиасауаттылық құрылымында басты орын алады. Shykyrynska O. балаларда желіде қауіпсіз мінез-құлықтың тұрақты дағдыларын қалыптастыру мақсатында болашақ мұғалімдерге арналған білім беру бағдарламаларына киберқауіпсіздік бойынша дайындықты енгізу қажеттілігін негіздеді [7].

Заманауи білім беру технологиялары, соның ішінде робототехника, мобильді оқыту және жасанды интеллект медиасауаттылықты дамытуда маңызды рөл атқарады. Jang Y., Ko B. бастауыш сынып оқушыларында шығармашылық пен сыни ойлауды дамытуға әсерін атап өтіп, білім беру мазмұнын жасау үшін жасанды интеллектіні қолдану әлеуетін

зерттеді [8].

Бастауыш сынып оқушыларының медиа білім беруді ақпараттық кеңістікті дамытудың қазіргі жағдайында бастауыш сынып оқушысының жеке басының маңызды сапасы – медиа цифрлық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында медиа-шығармашылық және медиа-білім беру ойындары арқылы бастауыш сынып оқушыларының жан-жақты даму үрдісі ретінде анықтайды. Ақпараттық қоғамның қазіргі заманғы дамуы контекстіндегі медиа білім беру жеке тұлғаның медиа ойлау қабілеттілігін қалыптастырудың негізі ретінде және балалардың ақпараттық, медиа және құқықтық мәдениетін қалыптастырудың, олардың ойлауының тәуелсіздігін дамытудың негізгі тәсілі ретінде қарастырылуы керек, бұл оларды теріс медиа мазмұнынан қорғаудың ең тиімді кепілі болып табылады [9].

Халықаралық тәжірибе медиа сауаттылықты оқу бағдарламаларына біріктірудің әртүрлі тәсілдерін көрсетеді. Halse зерттеулерінде Норвегияның білім беру реформаларын талдауда сыни цифрлық азаматтықты қалыптастыруға баса назар аударылғанын атап өтті [10]. Салыстырмалы зерттеулер (Tanriverdi & Aрак, 2010) Финляндия мен Ирландия сияқты елдер медиасауаттылықты пәнаралық негізде білім беру процесіне енгізіп жатқанын көрсетеді, ал басқа мемлекеттер оны жеке пән ретінде қарастырады [11].

Оң тенденцияларға қарамастан, бірқатар зерттеулер бастауыш мектепте медиа сауаттылық деңгейін бағалаудың тиімді әдістері мен диагностикалық құралдарының жоқтығын көрсетеді. Бұл факт бастауыш сынып оқушыларының сыни ойлауын, цифрлық қауіпсіздік туралы хабардарлығын және медиа-контент дағдыларын жан-жақты бағалауға мүмкіндік беретін жарамды құралдарды әзірлеу қажеттілігін көрсетеді.

Зерттеудің мақсаты: әзірленген диагностикалық құралдың көмегімен бастауыш сынып оқушылары медиасауат-

тылығының қалыптасу деңгейін үш негізгі компонент бойынша анықтау – ақпаратты сыни қабылдау, цифрлық қауіпсіздік және медиа мазмұнды құру және түсіну.

Зерттеу міндеттері:

- 1) бастауыш сынып оқушыларының медиасауаттылығын бағалау үшін диагностикалық сауалнаманы әзірлеу және сынақтан өткізу;
- 2) оқушыларда медиасауаттылық деңгейін және оның компоненттерін анықтау;
- 3) медиасауаттылық көрсеткіштеріндегі жыныстық айырмашылықтарын талдау;
- 4) медиасауаттылық компоненттері арасындағы корреляциялық байланыстарды анықтау.

Зерттеудің болжамы: бастауыш сынып оқушыларының көпшілігі медиасауаттылықтың жоғары деңгейін көрсетеді деп болжануда, ең аз қалыптасқан компонент ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдау болып табылады. Сондай-ақ, медиа сауаттылық компоненттері арасында оң корреляциялық байланыстар болады деп күтілуде, ал жыныстық айырмашылықтар статистикалық маңызды емес.

Материалдар мен әдістер

Зерттеуге 8-9 жастағы жалпы білім беретін мектептердің 3 сыныптарынан 115 оқушы қатысты, оның 54 ұл және 61 қыз бала. Барлық респонденттер цифрлық құрылғылармен жұмыс істеудің негізгі дағдыларына ие болды және оқу және күнделікті іс-әрекеттерде медиа мазмұнның әртүрлі түрлерімен үнемі өзара әрекеттесіп отырды, бұл олардың медиа сауаттылық диагностикасына қатысуының өзектілігін қамтамасыз етті.

Зерттеуде бастауыш сынып оқушыларының медиасауаттылық деңгейін анықтау мақсатында авторлық сауалнама қолданылды. Сауалнама 15 тұжырымнан тұрады және үш негізгі компонентке – ақпаратты сыни қабылдау, цифрлық қауіпсіздік, сон-

дай-ақ медиаконтентті құру және түсіну бағыттарына бөлінген. Әрбір тұжырым бойынша жауаптар үшбалдық Лайкерт шкаласы арқылы бағаланды: «ешқашан» (1 балл), «кейде» (2 балл), «әрқашан» (3 балл).

Бірінші блок – ақпаратты сыни қабылдау – оқушылардың ақпаратты сын көзбен қабылдау дағдыларын анықтауға бағытталды. Бұл блок мынадай тұжырымдарды қамтыды: «интернеттен жаңалық көрсем, бұл шындық болмауы мүмкін деп ойлаймын»; «қандай да бір хабарламаға сене алмасам, ересектерден кеңес сұраймын»; «ақпаратты қайдан алғанымды (кім айтты немесе жазды) түсіндіре аламын»; «егер сурет маған оғаш немесе сиқырлы болып көрінсе, оның шынайы болмауы мүмкін деп ойлаймын»; «бір ақпаратты бірнеше дереккөзден тексеруге тырысамын».

Екінші блок – цифрлық қауіпсіздік – желідегі қауіпсіздік нормаларын сақтау, жеке деректерді қорғау және интернеттегі тәуекелдерден хабардар болу деңгейін бағалауға арналды. Бұл блоктағы тұжырымдар: «интернетте өз құпия сөздерімді немесе мекенжайымды ешкімге айтпаймын»; «маған интернетте бейтаныс адам жазса, оған жауап бермей, ересектерге айтып беремін»; «күмәнді сілтемелерге өтпеу керек екенін білемін»; «қосымша орнату не тіркелу үшін ата-анамнан әрқашан рұқсат сұраймын»; «ортақ құрылғыда жұмыс істеген соң өз аккаунтымнан шыққанымды тексеремін».

Үшінші блок – медиаконтентті құру және түсіну – оқушылардың цифрлық құралдарды қолдана отырып медиа материалдармен жұмыс істеу, іздеу, өңдеу және олардың мазмұнын түсіну қабілеттерін бағалады. Бұл бағыттағы тұжырымдар: «компьютерде немесе планшетте қарапайым презентация немесе сурет жасай аламын»; «интернеттен мектеп тапсырмасына қатысты ақпаратты іздей аламын»; «презентацияға суреттер мен слайдтарды қоса аламын»; «сурет немесе бейне не үшін жасалғанын (мысалы, жарнама, әңгіме, көңіл көтеру) түсіндіре аламын»; «өз ойымды білдіру үшін сурет немесе бейне жасауды қолданып көрдім».

Сауалнама нәтижелері бойынша медиасауаттылықтың жалпы деңгейі анықталып, төмен (15-24 балл), орташа (25-34 балл) және жоғары (35-45 балл) деңгейлерге жіктелді. Сонымен қатар, әр компонентке жеке баға берілді, бұл оқушылардың медиасауаттылық құрылымындағы күшті және әлсіз тұстарын нақтылауға мүмкіндік берді.

Сауалнама сынып жетекшісінің қатысуымен мектепте оқу процесі кезінде жүргізілді. Бастамас бұрын қатысушыларға толтыру ережелері мен бағалау шкаласының мағынасын түсіндіретін егжей-тегжейлі нұсқаулар берілді. Процедура ерікті және анонимді болды. Сауалнаманы толтырудың орташа уақыты 10-12 минутты құрады.

Диагностикалық құралдың сенімділігі кронбахтың ішкі үйлесімділік коэффициенті α көмегімен тексерілді. Алынған $\alpha = 0.805$ мәні шкаланың жоғары ішкі консистенциясын және оның эмпирикалық зерттеулерде кейінгі қолдануға жарамдылығын көрсетті.

Деректерді талдау Jamovi бағдарламасын қолдану арқылы жүзеге асырылды. Медиа сауаттылықтың жалпы деңгейін және оның компоненттерін сипаттау үшін сипаттамалық статистика әдістері (орташа мәндер, стандартты ауытқулар, медианалар, минимум және максимум) қолданылды. Тәуелсіз үлгілер үшін Студенттің t-критерийі жыныстық айырмашылықтарды анықтау үшін пайдаланылды. Медиа сауаттылық компоненттері арасындағы корреляциялық байланыстар Пирсонның корреляция коэффициенті арқылы

талданды. Нәтижелердің маңыздылығының сыни деңгейі $p < 0.05$ деңгейінде белгіленді.

Этикалық аспектілер толық көлемде сақталды: зерттеуге қатысу ерікті негізде, оқушылардың ата-аналарының (заңды өкілдерінің) алдын ала хабардар етілген келісімімен жүзеге асырылды.

Нәтижелер

Сипаттамалық статистиканы талдау 3 сынып оқушыларының медиа сауаттылық компоненттерінің қалыптасуын сипаттауға мүмкіндік берді. 1-кестеде ең жоғары орташа мәндер «медианы құру және түсіну» компоненті бойынша анықталды ($M = 13.3$; $SD = 2.16$), яғни оқушылар медиа мазмұнымен сенімді және саналы өзара әрекеттесуінің жоғары деңгейін көрсетеді. «Цифрлық қауіпсіздік» бойынша орташа көрсеткіштер біршама төмен болды ($M = 13.1$; $SD = 1.79$), сонымен қатар оқушылардың цифрлық ортадағы мінез-құлық пен қорғаныс нормаларын жақсы түсінуін көрсетеді. Ең төменгі орташа мәндер «ақпаратты сыни қабылдау» компоненті бойынша байқалады ($M = 12.5$; $SD = 1.81$), бұл бастауыш сынып оқушыларында ақпаратты сыни тұрғыдан талдау дағдыларын қалыптастырудың салыстырмалы күрделілігін көрсетеді. Сонымен қатар, барлық үш компонент бойынша медианалық мәндер өте жоғары (13-тен 14 баллға дейін), ал ұпайлардың таралуы ең төменгі мәндерден 5-тен мүмкін болатын ең жоғары 15-ке дейін өзгереді, бұл үлгідегі медиа сауаттылық деңгейінің жоғары өзгергіштігін көрсетеді.

1-кесте. Бастауыш сынып оқушыларының медиа сауаттылығының компоненттері бойынша сипаттамалық статистика

	N	Орташа	Медиана	SD	Минимум	Максимум
Ақпаратты сыни қабылдау	115	12.5	13	1.81	5	15
Цифрлық қауіпсіздік	115	13.1	13	1.79	5	15
Медиа мазмұнды құру және түсіну	115	13.3	14	2.16	5	15

Бастауыш сынып оқушыларының медиа сауаттылық деңгейлері және оның компоненттері бойынша бөлу 2-кестеде келтірілген. Респонденттердің ең көп үлесі жалпы алғанда (89%), сондай-ақ жекелеген компоненттер бойынша: 88% – «Медиа мазмұнды құру және түсіну» бойынша, 80% – «Цифрлық қауіпсіздік» бойынша және 63% – «Ақпаратты сыни қабылдау» бойынша медиа сауаттылықтың жоғары

деңгейін көрсетті. Медиа сауаттылықтың орташа деңгейі респонденттердің 8%, ал төмен деңгейі тек 3% анықталған. Жалпы алғанда, нәтижелер көптеген бастауыш сынып оқушыларында, әсіресе цифрлық ортадағы қауіпсіз мінез-құлыққа және медиа мазмұнмен белсенді өзара әрекеттесуге байланысты аспектілерде медиа сауаттылықтың жоғары деңгейін растайды.

2-кесте. Бастауыш оқушыларында медиа сауаттылық деңгейі

Медиа сауаттылық	Төмен		Орташа		Жоғары	
	N	%	N	%	N	%
Ақпаратты сыни қабылдау	8	7	35	30	72	63
Цифрлық қауіпсіздік	8	7	15	13	92	80
Медиа мазмұнды құру және түсіну	9	8	5	4	101	88
Жалпы деңгей	3	3	10	8	102	89

Ұлдар мен қыздар арасындағы медиа сауаттылық деңгейіндегі айырмашылықтарды бағалау үшін тәуелсіз айнымалылар үшін Студенттің t-критерийі жасалды (3-кесте). Медиа сауаттылықтың барлық компоненттері бойынша орташа мәндер қыздарда біршама жоғары болды, бірақ алынған айырмашылықтар статистикалық маңызды деңгейге жете алмады ($p > 0.05$). Ең айқын айырмашылық «Медиа анық құру және түсіну» компонентінде байқалды, мұнда қыздардағы орташа балл ($M = 13.7$) ұлдарға қарағанда жоғары болды ($M = 13.0$), бірақ сонымен бірге $t = -1.455$ мәні

және $p = 0.148$ маңыздылық деңгейі айтарлықтай айырмашылық туралы айтуға мүмкіндік бермейді. Қалған компоненттер бойынша (ақпаратты сыни қабылдау және цифрлық қауіпсіздік), сондай-ақ медиа сауаттылықтың жалпы деңгейі бойынша айырмашылықтар да шамалы болды. Барлық көрсеткіштер бойынша әсер мөлшері (Коэн бойынша d коэффициенті) -0.124 -тен -0.275 -ке дейін болды, бұл жыныстық белгінің бастауыш сынып оқушыларының медиа сауаттылық деңгейіне әлсіз әсерін көрсетеді.

3-кесте. Медиа сауаттылық деңгейлеріндегі жыныстық айырмашылықтар

Көрсеткіштер	Ұлдар ($M \pm SD$)	Қыздар ($M \pm SD$)	t	df	p	d (Коэн)
Медиа сауаттылықтың жалпы деңгейі	38.4 $\pm$ 4.96	39.5 $\pm$ 3.75	-1.263	113	0.209	-0.239
Ақпаратты сыни қабылдау	12.4 $\pm$ 2.08	12.6 $\pm$ 1.36	-0.750	113	0.455	-0.142
Цифрлық қауіпсіздік	13.0 $\pm$ 1.76	13.2 $\pm$ 1.84	-0.657	113	0.513	-0.124
Медиа мазмұнды құру және түсіну	13.0 $\pm$ 2.31	13.7 $\pm$ 1.91	-1.455	113	0.148	-0.275

Корреляциялық талдау бастауыш сынып оқушыларындағы медиа сауаттылық компоненттері арасындағы статистикалық маңызды қатынастарды анықтады (4-кесте). Ең айқын оң корреляция ақпаратты сыни қабылдау мен цифрлық қауіпсіздік ($r = 0.614$, $p < 0.001$) арасында белгіленеді, бұл алынған ақпаратты талдау қабілеті мен цифрлық ортадағы қауіпсіз мінез-құлық дағдылары арасындағы тығыз функционалдық байланысты көрсетеді. Сондай-ақ,

ақпаратты сыни қабылдау мен медиа мазмұнды құру/түсіну ($r = 0.364$, $p < 0.001$), сондай-ақ цифрлық қауіпсіздік пен медиа жұмысы ($r = 0.294$, $p = 0.001$) арасындағы орташа, бірақ статистикалық маңызды корреляциялар тіркелді. Бұл нәтижелер медиа сауаттылық компоненттері өзара байланысты жүйені қалыптастыратынын және цифрлық ортаны дамыту процесінде бір-бірін күшейте отырып, қатар дами-тынын растайды.

4-кесте. Медиа сауаттылық компоненттері арасындағы корреляция (Пирсон коэффициенттері)

Көрсеткіштер	Ақпаратты сыни қабылдау	Цифрлық қауіпсіздік	Медиа мазмұнды құру және түсіну
Ақпаратты сыни қабылдау	—	0.614***	0.364***
Цифрлық қауіпсіздік		—	0.294**
Медиа мазмұнды құру және түсіну			—

Ескерту: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Талқылау

Зерттеу нәтижелері бастауыш сынып оқушыларының көпшілігінде медиа сауаттылықтың жоғары деңгейі бар екенін көрсетті. Бұл бірқатар халықаралық және отандық зерттеулерде тіркелген заманауи тенденцияларға сәйкес келеді, оған сәйкес цифрлық орта бастауыш мектеп жасынан бастап негізгі құзыреттіліктердің қалыптасуына әсер етеді [3, 4]. Әсіресе жоғары мәндер «Цифрлық қауіпсіздік» және «Медианы құру және түсіну» компоненттері бойынша анықталды, бұл балалардың цифрлық кеңістікке белсенді қатысуымен және медиатехнологияларды пайдаланудың негізгі дағдыларының болуымен түсіндіріледі. Сонымен қатар, «Ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдау» компоненті салыстырмалы түрде төмендеу деңгейді көрсетті, бұл Haryanto және т.б. авторлар тұжырымдарына сәйкес келеді [6]. De Schrijver & Cornelissen, сыни талдау дағдылары кейінірек қалыптасатынын және жүйелі педагогикалық қолдауды қажет ететінін атап өтті [5].

Медиа сауаттылық компоненттері арасындағы анықталған корреляциялар олардың өзара байланысын растайды. Ақпараттың сенімділігін бағалау қабілеті цифрлық ортадағы мінез-құлық қауіпсіздігіне тікелей әсер ететінін көрсететін зерттеулердің қорытындыларына сәйкес сыни қабылдау мен цифрлық қауіпсіздік арасында ерекше күшті байланыс орнатылды [7, 10]. Медиа құзыреттіліктер оқшауланбайды, олардың дамуы параллель жүреді, бұл оқытуда кешенді тәсілді қажет етеді.

Жынысы бойынша статистикалық маңызды айырмашылықтардың болмауы медиа сауаттылық дағдыларының әмбебаптығын растайды және жынысына қарамастан бастауыш сынып оқушылары арасында цифрлық ақпаратқа қол жеткізу шарттарының теңестірілуін көрсетеді. Мұндай нәтижелер Holovatenko (2023) жұмысында да көрінеді, онда «цифрлық ұрпақ» балалары практикалық тәжірибе мен технологиялармен интуитивті өзара әрекеттесуге сүйене отырып, жынысына қарамастан медиа ортаны игеретінін атап көрсетеді [2].

Зерттеу нәтижелері бастауыш сынып оқушыларының медиа сауаттылығын диагностикалаудағы олқылықтың орнын толтырып қана қоймайды, сонымен қатар функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөлігі ретінде медиа сауаттылықты дамытуға ықпал ететін оқу бағдарламалары мен материалдарын әзірлеу, бастауыш буын мұғалімдерін әдістемелік қолдау қажеттілігін көрсетеді.

Қорытынды

Нәтижелер бастауыш сынып оқушыларының медиа сауаттылығы олардың функционалдық сауаттылығы мен цифрлық бейімделуінің ажырамас бөлігі екенін растады. Цифрлық қауіпсіздік пен медиа практика бойынша жоғары көрсеткіштер балалардың цифрлық ортаға табиғи интеграциялануын айғақтайды, алайда ақпаратты сыни қабылдаудың салыстырмалы түрде төмен деңгейі педагогикалық сүйемелдеу мен аналитикалық дағдыларды дамыту қажеттілігін көрсетеді. Әзірленген диагностикалық құрал жоғары сенімділікті көрсетті және оны бастауыш мектептегі білім беру интервенцияларын бағалау, бақылау және жоспарлау үшін пайдалануға болады. Қазіргі заманда оқушыларды технологияны қолдануға үйрету ғана жеткілікті емес, сонымен қатар цифрлық әлемде ойлауға үйрету керек.

Қолданылған деректер тізімі

1. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты // Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031#z140>
2. **Holovatenko, T.** Enhancing elementary classroom learning experiences with mobile learning: Implications for practice // *Impactful classroom experiences in elementary schools: Practices and policies*. – IGI Global, 2023. – P. 25-49. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-8551-4.ch002>
3. **Alonso-Ferreiro, A., Gewerc, A.** Media literacy in primary school. A case study in Galicia // *Revista Complutense de Educación*. – 2018. – I. 29. – Vol. 2. – P. 407-422. <https://doi.org/10.5209/RCED.52698>
4. **Jahiri, M., Qerimi, G., Gërguri, D.** Exploring critical thinking of smartphone use from elementary school

students in Kosovo // *Journal of Media Literacy Education*. – 2024. – I. 16. – Vol. 3. – P. 107-119.

5. **De Schrijver, J., Cornelissen, E.** Can truth change? Philosophical dialogue to foster pupils' reflection about (mis) information // *Education in the age of misinformation: Philosophical and pedagogical explorations*. – Cham : Springer International Publishing, 2023. – P. 143-161. https://doi.org/10.1007/978-3-031-25871-8_8
6. **Haryanto, H. et al.** The Correlation between Digital Literacy and Parents' Roles towards Elementary School Students' Critical Thinking // *Cypriot Journal of Educational Sciences*. – 2022. – I. 17. – Vol. 3. – P. 828-839. <https://doi.org/10.18844/cjes.v17i3.6890>
7. **Shykyrynska, O. et al.** Readiness of The Future Preschool and Primary Education Specialists to form the Foundations of Children's Cyber Security // *Environment. Technologies. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. – 2024. – Vol. 2. – P. 481-484. <https://doi.org/10.17770/etr2024vol2.8087>
8. **Jang, Y., Ko, B.** Online safety for children and youth under the 4Cs framework – A focus on digital policies in Australia, Canada, and the UK // *Children*. – 2023. – I. 10. – Vol. 8. – P. 1415. <https://doi.org/10.3390/children10081415>
9. **Авдарсоль, С., Онгарбаев, А. Д.** Бастауыш сынып оқушыларына медиа цифрлық сауаттылықты қалыптастыру // Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы. Физика-математика ғылымдары сериясы. – 2024. – № 1(85). – Б. 179-188. – DOI: 10.51889/2959-5894.2024.85.1.017.
10. **Halse, R.** Curriculum analysis of primary school's representation of ICT and digital media in social studies: Competitive workforce or educated, digital citizens? *Acta Didactica Norden*. – 2023. – I. 17. – Vol. 3. <https://doi.org/10.5617/adno.9269>
11. **Tanriverdi, B., Apak, O.** Analysis of primary school curriculum of Turkey, Finland, and Ireland in terms of media literacy education // *Educational Sciences: Theory and Practice*. – 2010. – I. 10. – Vol. 2. – P. 1187-1213.

References

1. Bastauyş bilim berudiñ memlekettik jalpyğa mindetti standarty [The State mandatory standard of primary education] // *Qazaqstan Respublikasy Oqu-aǵartu ministriniñ 2022 jylǵy 3 tamyzdaǵy № 348 bũıryǵy*: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031#z140>
2. **Holovatenko, T.** Enhancing elementary classroom learning experiences with mobile learning: Implications for practice // *Impactful classroom experiences in elementary schools: Practices and policies*. – IGI Global, 2023. – P. 25-49. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-8551-4.ch002>
3. **Alonso-Ferreiro, A., Gewerc, A.** Media literacy in primary school. A case study in Galicia // *Revista Complutense de Educación*. – 2018. – I. 29. – Vol. 2. – P. 407-422. <https://doi.org/10.5209/RCED.52698>

4. **Jahiri, M., Qerimi, G., Gërguri, D.** Exploring critical thinking of smartphone use from elementary school students in Kosovo // *Journal of Media Literacy Education*. – 2024. – I. 16. – Vol. 3. – P. 107-119.
5. **De Schrijver, J., Cornelissen, E.** Can truth change? Philosophical dialogue to foster pupils' reflection about (mis) information // *Education in the age of misinformation: Philosophical and pedagogical explorations*. – Cham : Springer International Publishing, 2023. – P. 143-161. https://doi.org/10.1007/978-3-031-25871-8_8
6. **Haryanto, H. et al.** The Correlation between Digital Literacy and Parents' Roles towards Elementary School Students' Critical Thinking // *Cypriot Journal of Educational Sciences*. – 2022. – I. 17. – Vol. 3. – P. 828-839. <https://doi.org/10.18844/cjes.v17i3.6890>
7. **Shykyrynska, O. et al.** Readiness of The Future Preschool and Primary Education Specialists to form the Foundations of Children's Cyber Security // *Environment. Technologies. Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. – 2024. – Vol. 2. – P. 481-484. <https://doi.org/10.17770/etr2024vol2.8087>
8. **Jang, Y., Ko, B.** Online safety for children and youth under the 4Cs framework – A focus on digital policies in Australia, Canada, and the UK // *Children*. – 2023. – I. 10. – Vol. 8. – P. 1415. <https://doi.org/10.3390/children10081415>
9. **Avdarsöl, S., Ongarbaev, A. D.** Bastauyş synyp oquşylaryna media sifirlyq sauattylyqty qalyptastyru [Formation of media digital literacy for Primary School students] // *Abai atyndaғы QazÚPU-nıń Habarsysy. Fizika-matematika ғылымдары seriesy*. – 2024. – № 1(85). – B. 179-188. – DOI: 10.51889/2959-5894.2024.85.1.017.
10. **Halse, R.** Curriculum analysis of primary school's representation of ICT and digital media in social studies: Competitive workforce or educated, digital citizens? *Acta Didactica Norden*. – 2023. – I. 17. – Vol. 3. <https://doi.org/10.5617/adno.9269>
11. **Tanriverdi, B., Apak, O.** Analysis of primary school curriculum of Turkey, Finland, and Ireland in terms of media literacy education // *Educational Sciences: Theory and Practice*. – 2010. – I. 10. – Vol. 2. – P. 1187-1213.

Исследование медиаграмотности младших школьников: восприятие информации, цифровая безопасность и работа с медиа

А.Г. Аралбаева¹, А.Д. Кариев², Г.Л. Абдрасилова²

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г.Алматы, Республика Казахстан

²Таразский университет имени М.Х. Дулати, г. Тараз, Республика Казахстан

*adlet.kariyev@gmail.com

Аннотация. В статье представлены результаты эмпирического исследования уровня медиаграмотности школьников 3-х классов общеобразовательной школы. Целью исследования являлась диагностика уровня сформированности медиаграмотности у учащихся начальных классов и выявление взаимосвязей между её основными компонентами. В исследовании приняли участие 115 обучающихся в возрасте 8–9 лет. В качестве диагностического инструмента использовалась авторская анкета, включающая 15 утверждений, сгруппированных по трём компонентам. Надёжность инструмента подтверждена коэффициентом Кронбаха ($\alpha = 0.805$). Статистическая обработка включала расчёт описательных показателей, t-критерия Стьюдента и корреляционного анализа Пирсона. Полученные результаты показали, что большинство учащихся обладают высоким уровнем медиаграмотности (89 %), особенно по компонентам «Цифровая безопасность» и «Работа с медиа». Вместе с тем уровень критического восприятия информации оказался сравнительно ниже. Установлены положительные корреляции между всеми компонентами, что подтверждает их взаимосвязанность. Результаты подчёркивают важность ранней диагностики медиаграмотности и необходимость педагогической поддержки формирования критического мышления у учащихся начальных классов.

Ключевые слова: медиаграмотность, критическое восприятие информации, цифровая безопасность, начальная школа, медиаконтент, диагностика.

Exploring Media Literacy in Primary School Students: Information Perception, Digital Safety, and Media Engagement

A.G. Aralbayeva¹, A.D. Kariyev^{1*}, G.L. Abdrasilova²

¹Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

²M.Kh. Dulaty Taraz University, Taraz, Republic of Kazakhstan

*adlet.kariyev@gmail.com

Abstract. This article presents the results of an empirical study on the level of media literacy among third-grade students in general education schools. The purpose of the study was to diagnose the level of media literacy formation in primary school students and to identify correlations between its main components. The study involved 115 students aged 8 to 9 years. The diagnostic tool was a 15-item author-developed questionnaire grouped into three components. The reliability of the instrument was confirmed using Cronbach's alpha ($\alpha = 0.805$). Statistical analysis included descriptive indicators, Student's t-test, and Pearson correlation analysis. The results showed that the majority of students demonstrated a high level of media literacy (89%), particularly in the areas of digital safety and media engagement. However, the level of critical information perception was comparatively lower. Positive correlations were found among all components, confirming their interdependence. The findings emphasize the importance of early diagnosis of media literacy and the need for pedagogical support in developing critical thinking among primary school students.

Keywords: media literacy, critical information perception, digital safety, primary school, media content, diagnostics.

Матеріал баспаға 06.01.2025 келіп түсті